

СЪРБИЯ В РУСКАТА ПОЛИТИКА В КОНТЕКСТА НА “ИЗТОЧНИЯ ВЪПРОС”

Петър Мицов

Първият етап от руско-сръбските отношения преминава под знака на така наречения “Източен въпрос”. Това е периодът, в който се зараждат връзките между двете държави, които се развиват по начин, оставящ своя отпечатък и до днес. Съвкупност от събития, заключени между договора от Кючук Кайнарджа (1774 г.) и договора от Лозана (1923 г.), раждат в международните отношения проблема за подялба на османското наследство. Характеристиката на Източния въпрос е свързана с постоянното разпадане на Османската империя и съперничеството между Великите сили за контрол или влияние над Балканите, източното и южното Средиземноморие.

Англия се грижи за пътя до Индия и държи да контролира провлака, разделящ Средиземно море от Индийския океан, което налага и интереса към арабските страни в този регион. Французите се стремят да запазят своите икономически и културни позиции сред християните в Близкия изток. След обединението на Германия германските икономически и политически среди също са заинтересовани от проникване в Османската империя. Имащи сухопътен излаз на Балканския полуостров, Хабсбургската империя и Русия са най-силно заинтересованите от Източния въпрос държави.

Слабостта на османската държава съвпада с експанзията на Руската империя в южна посока. Руската императрица Екатерина II не крие своя “Гръцки проект”, който предвижда изтласкване на османците от Европа и разпределяне на територията. Русия трябва да присъедини към своята империя Черноморието и Кавказ, както и да получи свободен излаз на Средиземно море. Венеция ще отстъпи Далмация на Австрия, а за компенсация задържа Пелопонес и островите Крит и Кипър. За Франция е предвидено да се настани в Египет и Сирия. Хабсбургите се разширяват и с териториите на Олтения, Босна и Херцеговина и полуостров Истрия. В източната част на Балканите трябва да се образуват две християнски държави под руски протекторат: Византия, включваща гръцки, български и сръбски земи, и Дакия, буферна държава от земите на Влахия, Молдова и Бесарабия. Проект, който без съмнение е в полза на Руската империя.¹

“Гръцкият проект” на Екатерина не може да се реализира поради противоречията между Великите сили. Незасегнати от османското

¹ Мантран, Робер, История на Османската империя. С., 1999, с. 437.

нашествие, западните държави в лицето на Англия, Франция и Прусия застъпват позиция за запазване на Османската държава. Получили правни и икономически привилегии, западноевропейските държави предпочитат чрез реформи да оздравят “болния човек” към настъпващите промени в Европа.

От друга страна, руската политика е основана на базата на подялба на османските владения, при което Русия да си осигури господстващо положение в района на Балканите и на Проливите. Това налага подпомагането и създаването на самостоятелни национални държави на Балканския полуостров, които да са в сферата на руското влияние. Тази външнополитическа линия сблъсква Петербург с Виена. Австрийската империя векове наред воюва с османците, понякога и съвместно с руснаците, но засилващите се опасения от засилването на руските позиции на Балканите принуждават Хабсбургите да застават на османска страна, когато това се налага.

Тези противоречия оформят в международната политика две линии по Източния въпрос, едната – за разделяне на Османската империя, а другата – за запазване на статуквото.² Намесата на балканските народи като фактор при разпределянето на османското наследство създава сложен възел от противоборство между тях и Османската империя; между самите балкански народи и техните държави; между Русия, Османската империя и западноевропейските държави; между балканските държави и извънбалканските претенденти за османските територии.

В началния етап на Източния въпрос основна инициатива имат Великите сили, които използват балканските народи като спомагателен фактор в борбата срещу османците. Към средата на XIX век инициативата преминава в националноосвободителните движения на Балканите, чиито действия предшестват намесата на европейските сили. Въпреки това Великите сили са най-влиятелният фактор, определящ съдбата на Османската империя, учредяването на националните балкански държави и техния териториален обхват.

В борбата срещу Османската империя поради географското разположение на сръбските земи сърбите разчитат предимно на австрийска защита, но в края на XVII век естествен техен съюзник и алтернатива става Русия. През 1688 г., след първото превземане на Белград от австрийците, за Москва заминава сръбският архимандрит Исая. Неговата мисия е съгласувана с висшите представители на фанариотските среди. В грамотите до руския цар се описва тежкото

² Манчев, Кръстьо, История на националния въпрос на Балканите. С., 2008, с. 66.

³ Грънчаров, Стойчо, Балканският свят. С., 2001, с. 84.

положение на православните народи в Османската империя и се отправя молба Русия да изпрати армията си в защита на балканските християни. Отговорът на Петър I не достига до местоназначението му. Исай е арестуван при преминаването му през австрийска територия и документите са иззети.³

За пръв път Русия прави опит да се възползва от помощта на балканските християни през 1710 г., когато руският цар обявява война на османците. Грамота, издадена през 1711 г., призовава поробените народи на Балканите да въстанат и да съдействат на руските войски. Руският призив не намира очаквания отзвук и единствено черногорците на Данило I Петрович се включват активно срещу османската армия.⁴

В началото на XVIII век Русия започва да се утвърждава като балкански фактор, а сърбите се включват във външнополитическите планове на Руската империя. Сърбите в австрийските земи, противопоставящи се на опитите на унгарското католическо духовенство да ги привлече към униатството, сами търсят руското покровителство. След писмо, отправено до руския цар, от 1726 г., в Сремски Карловци е изпратен Максим Суворов, който създава там първото сръбско светско училище. Няколко години по-късно, през 1733 г., шестима преподаватели от Киевската академия помагат за откриване на сръбски училища в Белград, Осмен и Вуковар. Сръбски духовни лица отиват да учат в Русия, като сред тях е бъдещият историк Йован Раич.⁵

Краят на XVIII век е белязан с руско-австрийско сътрудничество във войните срещу Османската империя. Към руската офанзива от 1787 г. се включва и Хабсбургската империя. Мирът с австрийците е сключен в Свищов на 4 август 1791 г. и запазва статуквото между двете империи, но договорът в Яш от 9 януари 1792 г., подписан с руснаците, признава правото на Русия да анексира Крим и Грузия. Пристанището в Одеса се превръща в символ на руското настъпление по пътя към Проливите.

В началото на XIX век в Източния въпрос се намесват и национално-освободителните войни на балканските народи. Възможност за руската дипломатия да се намеси на полуострова като защитник на християните дава избухналото през 1804 г. въстание в Сърбия. През пролетта на същата година въстаниците превземат почти целия Белградски пашалък, а общосръбската Скупщина издига Караджордже Петрович за велик войвода на сърбите.

След първоначалните успехи на въстанието Караджордже започва да търси съюзници и признание за сръбската кауза.

⁴ Грънчаров, Стойчо, Балканският свят. С., 2001, с.51.

⁵Кастелан, Жорж, История на Балканите XVI-XX век. Пловдив, 2002, с. 242.

Първоначално е потърсена помощ от Австрия, но тя предпочита умиротворяване на района и отказва да се намеси активно, предлагайки само посредническа роля. През април 1804 г. в пограничния австрийски град Земун пристига протопоп Матия Ненадович с писмо до султана. Освен първоначалните сръбски искания за възстановяване на сръбските автономни права се повдига и въпросът за признаване на сръбския върховен княз като държавен глава на сърбите.

Веднага след срещата в Земун сръбската Скупщина изпраща чрез руския посланик в Цариград петиции до царя с молба да посредничи пред Портата за одобрение на сръбските искания. В петицията се иска осигуряване на условия, приложени по това време към Йонийските острови, Влахия и Молдова. Това би означавало създаване на автономна сръбска държава, васална на Османската империя, но под руски протекторат. Същата година, през септември месец, тричленна сръбска делегация начело с протопоп Матия Ненадович заминава за Петербург. Делегацията представя на руския външен министър Адам Чарториски петиция със същите искания като предишната. Руският дипломат препоръчва на сърбите да продължат преговорите с Високата порта, дава им парична помощ и в края на годината иска от султана да даде автономия на сърбите, която да бъде гарантирана от Русия и Австрия.⁶ До този период на сръбското въстание Русия упражнява главно църковно-просветна дейност сред австрийските сърби, но преценява западната част на Балканите, заедно със сръбските земи, като сфера на австрийско влияние.

През 1807 г. сръбското въстание се разпространява и извън Белградския пашалък. През юли руска военна единица, водена от генерал-майор И. Исаев, се среща с Караджордже. По-късно в Белград пристига пратеник на царя, полковник Филип Осипович Паулучи, който сключва конвенция с Караджордже, в която новосъздаващата се държава се организира като руски протекторат. Предвижда се назначаване на руски чиновници и коменданти на крепостите, а също и разполагане на руски гарнизони в Сърбия.

Събитията в Европа не позволяват конвенцията Караджордже – Паулучи да влезе в пълна сила. След загубата при Фридланд Александър I е принуден да търси мир с Наполеон. Въпреки че царят претендира в случай на разпадане на Османската империя да присъедини териториите на Влахия, Молдова и Сърбия, при сключването на мирния договор за Сърбия не се споменава нищо.

Започналата през 1809 г. офанзива на османската армия свива териториите, контролирани от въстаниците, и само намесата на руската

⁶ Грънчаров, Стойчо, Цит. съч., с. 92.

армия спасява въстанието. Несигурното положение на сърбите ги кара да продължат търсенето на покровител сред Великите сили, включително и от Наполеон. Въпреки това основната надежда е насочена към Русия. През ноември 1809 г. и декември 1810 г. сръбска делегация представя до царя молба сърбите да бъдат приети под непосредственото управление на Русия. И двете молби са отхвърлени. Сърбия е вече важна за прокарване на руско влияние на Балканите, но руската дипломация предпочита да узакони поглъщането на румънските княжества чрез победоносно завършване на войната с Османската империя.

Опитът на руските представители да постигнат държавна автономия за сръбските земи при подписването на Букурещкия мир от 16 май 1812 г. не успява. В член 8 от договора, отнасящ се за сърбите, се записва, че те получават възможност да административат вътрешните си работи, но във всички крепости, превзети от въстаниците, трябва отново да се върнат османските гарнизони.⁷

Докато Русия е заета със заплахата от Наполеонова Франция, османската армия предприема офанзива срещу сръбските земи и на 12 септември 1813 г. Белград е превзет, с което се слага край на първото сръбско въстание. Караджордже заедно със своите приближени бяга в Земун. Въпреки неуспеха на въстанието Сърбия влиза трайно в руските политически и военни планове на руската дипломация. Чрез член 8 на Букурещкия договор сърбите стават субект на международното право. Опирайки се на този факт, Русия може да съдейства много по-настоятелно за сръбската кауза, както става в следващите години, когато избухва второто сръбско въстание.

На 11 април 1815 г. в Таково се събира Скупщина, която избира за върховен княз Милош Обренович, с което започва второто сръбско въстание. Благодарение на руския натиск за прилагане на член 8 от Букурещкия договор Портата се въздържа от военно смазване на бунта. Следващите десет години преминават под знака на руско посредничество между Високата порта и Милош Обренович. Руската дипломация настоява за изпълнение на точките от договора в Букурещ и в същото време се стреми да ограничи властта на сръбския княз с цел да запази зародилото се руско влияние сред сърбите. Опасенията са, че, държейки цялата власт, Милош може по-лесно да преориентира Сърбия към друг външнополитически покровител. Въпреки тези противоречия руско-сръбските отношения остават добри. Милош има нужда от руската подкрепа, а Русия смята да използва сръбския въпрос за

⁷ Пак там, с. 102.

дестабилизация на Османската империя с цел един бъдещ контрол на Югоизточна Европа и Проливите.

Въстанието на Владимиреско във Влахия и последвалият бунт в Гърция отново изострят ситуацията по Източния въпрос. Руско-османските отношения стигат до разрыв и през лятото на 1821 г. руският посланик Строганов напуска Цариград. Възкачилият се на руския престол Николай I възприема твърд курс по отношение на исканията към Портата. Османците са принудени да се подчинят на руския ултиматум и на 25 септември 1826 г. в Акерман се подписва руско-турската конвенция. В нея е заложен член, наречен “Отделен акт за Сърбия”, в който се определят правата за сърбите – широка вътрешна автономия и забрана на мюсюлмани, които не са от военните гарнизони, да се заселват в сръбските земи. За втори път, след руски натиск, сърбите получават подписан от Високата пората документ. Акерманската конвенция не влиза в сила поради започналата война между двете империи.⁸

При сключването на Одринския мир от 2 септември 1829 г. в член 6 са подновени всички условия от Акерманската конвенция, отнасящи се до Сърбия. Османската империя трябва да издаде специален ферман за изпълнението на тези клаузи. С издадения хатишериф от 1830 г. се изпълняват постановленията от Одринския мир във връзка със сръбското самоуправление. Сърбия става васална на султана държава под руска протекция. Османското присъствие се ограничава до притежанието на шест крепости с гарнизони, а мюсюлманите продават собствеността си и напускат Сърбия.

Кримската война и загубата на Русия променят разположението на силите в Европа и на Балканите. Според Парижкия мирен договор от 1856 г. руският протекторат над Сърбия е заменен с този на всички Велики сили. Това дава възможност на сърбите да се освободят от силното руско влияние във вътрешните им работи, но все пак Русия остава най-силният им съюзник. Страхът от Австрия и подкрепата на Англия за запазване на целостта на Османската империя, налагат това състояние на сръбската ориентация.

В началото на 60-те години на XIX век между сърбите и османците възниква остро противоречие относно турските гарнизони на сръбска територия. През юли 1862 г. на свикана в Цариград конференция на посланиците на Великите сили Русия и Франция застават зад сръбското искане гарнизоните да напуснат страната. Австрия и Англия подкрепят Портата и успяват да запазят част от турските гарнизони. Въпросът се решава чак след австрийската загуба

⁸ Пак там, с. 202-203.

на войната срещу Прусия от 1866 г. Австрия не може да бъде вече сигурен съюзник на османците и след дипломатически натиск от Александър II турските гарнизони напускат Сърбия.

Непосредствено след Кримската война Русия няма възможност за настъпателна външна политика на Балканите. Силите се съсредоточават към вътрешна модернизация, а във външната политика Горчаков се придържа да избягва самостоятелни действия и търси начин да отхвърли унижителните клаузи от Парижкия договор. Краят на 60-те години е белязан от нарастващо напрежение в Европа. Италия и Бисмаркова Германия дават своите заявки за първостепенно място в “концерта” на Великите сили. Заплахата за сигурността на Франция я насочва към подобряване на отношенията с Русия, а това дава нови възможности на руската дипломация. Планове на Михайло Обренович за сръбски „Пиомонт” на Балканите съвпадат с новата руска активност.

По това време в руското общество се развиват идеите на панславизма. Панславистите нямат единна програма. Застъпва се освобождаване на всички славяни под австрийска и османска власт и организирането им във федерация на държави, в която Русия да има господстваща роля. Царят и руският посланик в Цариград Николай Игнатиев подкрепят идеята. Руската дипломация има информация за преговорите между Сърбия, Гърция и Румъния за създаване на Балкански съюз. Русия застава зад сръбската инициатива, която има явна противотурска насоченост. Единственото условие е при сръбско-гръцките преговори да не се повдига въпросът за съдбата на Цариград. По съвет на руските дипломати Гарашанин води преговори и с българите в лицето на “Добродетелната дружина”. Петербург подкрепя създаването на голяма славянска държава на Балканите – Югославия или Сърбо-България. Взаимното недоверие между сърби и българи обрича на неуспех начинанието за подобен съюз.

Въстанието в Босна и Херцеговина мобилизира руската аристокрация и интелигенция. В руската империя вдъхновени привърженици на “малките славянски братя” създават благотворителни общества, които набират средства да осигурят хилядите бежанци от въстаналите райони. Чайковски композира своя “Славянски марш”, основан на сръбски фолклорни мелодии, за да събере пари за каузата.⁹

Голямата Източна криза, избухнала с въстанието в Босна и Херцеговина през 1875 г., дава възможност на Русия да покаже, че тя е първостепенен фактор на Балканите. Обявената от Сърбия и Черна Гора война на Османската империя и избухването на Априлското въстание в българските земи задълбочават кризата и става ясно, че се задава

⁹ Глени, Миша, Балканите 1804-1999. С., 2004, с. 127.

поредното преразпределение на османски територии. В рамките на Съюза на тримата императори през юли 1876 г. Франц Йосиф и Александър II се срещат в замъка на Райхщад за да съгласуват позициите си относно кризата. Австро-Унгария дава заявка за присъединяване на Босна и Херцеговина.

През октомври руски ултиматум към Портата спасява Сърбия от пълен разгром. Руската дипломация взема решение за война срещу османците и през януари и март 1876 г. в Будапеща и Виена се договаря неутралитетът на Австро-Унгария.¹⁰ Русия отново се съгласява да предостави Босна и Херцеговина на Дунавската монархия и поема задължение да не създава голяма славянска държава на Балканския полуостров.

В започналата руско-турска война сърбите се включват няколко дни след падането на Плевен, когато става ясно, че руската победа е сигурна. С подписване на прелиминарен мирен договор в Сан Стефано Русия дава предимство за създаване на голяма българска държава, а сърбите получават само 150 кв. мили, включващи и западни български земи. При протеста на сръбските представители руснаците открито им заявяват да разчитат на Виена за поддръжка на исканията си.

Берлинският договор от юни същата година драстично променя клаузите от Сан Стефано. Сърбия получава 11 хиляди кв. км. (200 мили) с 300 хиляди души население. В тях влизат Ниш, Пирот и Враня, заети от сръбските войски по време на войната. Сърбия е призната за независима държава, но руската дипломация се преориентира към новосъздадената България и оставя Сърбия в сферата на австро-унгарското влияние.¹¹

Княз Милан, опасяващ се от австрийска агресия и търсещ опора за своята династия, обвързва Белград с Виена. Според политическата конвенция от 1881 г. Сърбия се оказва близо до положение на австро-унгарски протекторат.

Дипломатите на Виена насочват териториалните аспирации на сърбите към Македония с надежда да противопоставят Сърбия на България и да си гарантират спокойствие в Босна и Херцеговина и на Адриатическото крайбрежие. Тази политика се оказва успешна и през 1885 г., твърдейки, че след Съединението на Източна Румелия с Княжество България се нарушава балансът на силите на Балканите, Милан обявява война на България. Само австрийската намеса спасява сърбите от разгром.

¹⁰ Грънчаров, Стойчо, Цит. съч., с. 375.

¹¹ Йелавич, Барбара, История на Балканите XVIII-XIX век. Т.1, С., 2003, с. 365.

Противопоставянето между Австро-Унгария и Русия на Балканите постепенно се измества към България. След 1886 г. Сърбия престава да е приоритет на австрийската политика. Във Виена смятат, че сърбите са достатъчно близо, за да бъдат под контрол. Акцентът се измества към отхвърляне на руското влияние в България и в Румъния и превръщане на двете държави в пречка пред руското проникване на полуострова. Открива се възможност за руско-сръбско сближаване, особено след абдикацията на крал Милан.

В средата на 90-те години на XIX век, след загубата на предимството си в България, руската външна политика започва явно да показва предпочитанията си към Сърбия като главен съюзник на Балканите. Сръбско-българският сблъсък за Македония се оказва най-силният коз в ръцете на руската дипломация за привличане на Белград в руската сфера на влияние. Руската политика съвпада със сръбското желание за разделяне на областта. От 1897 г. руската дипломация оказва силна подкрепа пред Портата за сръбското искане за издаване на берат за Скопие. През 1902 г. сръбският владика Фирмилиан е ръкоположен за скопски митрополит. По този начин Сърбия добива официално признание на “сръбската народност” в Македония.¹²

Заеетостта на Русия в Далечния Изток и поражението от Япония засилват позициите на Австро-Унгария на Балканския полуостров. Желанието на империята за излаз до Солун и възможното анексиране на Босна и Херцеговина се сблъскват със сръбските планове за “балкански пиемонт”. Хабсбургската империя има достатъчно лостове за силов натиск срещу Сърбия. През нейната територия се извършва 90 на сто от сръбския търговски износ и 60 на сто от вноса, а Белград е в обсега на австрийската артилерия.

В тази обстановка подчинението на Австро-Унгария заплашва националната сигурност на Сърбия и сръбската дипломация се насочва към подобряване на отношенията с България, а Русия става нейна основна опора в противопоставянето на Виена.

Избухналата младотурска революция в Османската империя и анексията на Босна и Херцеговина от Австро-Унгария довеждат до поредното изостряне на Източния въпрос. Въпреки острата реакция на Белград, включваща и мобилизация на сръбската армия, руската дипломация е принудена да убеди Сърбия към съдържаност и признаване на новото статукво.¹³ Австро-Унгария постига съществен успех, като демонстрира сила и реализира териториални придобивки, но в същото време окончателно изчерпва възможностите за бъдещо дипломатическо

¹² Грънчаров, Стойчо, Цит. съч., с. 406.

¹³ Пантев, А., Глушков, Х., Мишев, Р. История на Новото време. В. Търново, 1998, с. 484-485.

разбирателство с Русия и Сърбия, което довежда и до началото на Голямата война.

Балканските войни дават възможност за нов сблъсък на антагонизма между Великите сили. Кризата, предизвикана от анексията на Босна и Херцеговина, довежда до разрушаване на споразумението между Виена и Петербург за ненападение и замразяване на дележа на Балканите. Противоречията между балканските държави предлагат на руската дипломатия шанс за реванш, който не налага пряко военно противопоставяне на Тройния съюз.¹⁴

Първоначалните руски опити за включване на Османската държава в един бъдещ Балкански съюз е неуспешен. С активното съдействие на руската дипломатия обаче се уточнява и подписва договорът за приятелство и сътрудничество между България и Сърбия от 13 март 1912 година. Посредничеството на Англия довежда и до подписване на отбранителен договор между България и Гърция на 16 май същата година. Балканският съюз става успех за Антантата – българо-сръбският договор има и антиавстрийска насоченост. Националистически настроените правителства на балканските държави предпочитат да използват съюза за решаване на собствените си национални интереси и през октомври 1912 г. започват война срещу Османската империя.

Безспорната победа срещу турската армия е помрачена от неразбирателството относно териториалното разпределение на османското наследство между съюзниците. Междусъюзническата война е успешен реванш на Централните сили, тъй като постига разпадане на Балканския съюз.

Атентатът в Сараево, при който са убити престолонаследникът Франц Фердинанд и съпругата му, става катализатор за избухването на Първата Световна война. Във Виена се взема решение Сърбия да бъде наказана и ликвидирана като политически фактор. Основна пречка се явява руско-сръбското партньорство, където Русия играе роля на гарант относно териториалната цялост на Сърбия. Подкрепата на Германия за австро-унгарските намерения е решаващо. В Берлин преценяват, че ако Русия не защити Сърбия, Тройният съюз би постигнал важна победа срещу Антантата, а ако реши да води война заради нея, то моментът за Германия е подходящ.¹⁵

Опирайки се на тази подкрепа, Австро-Унгария изпраща ултиматум до Белград, съдържащ 10 точки, който сръбското правителство е длъжно да изпълни. Сърбите не приемат единствено 6-та

¹⁴ Кастелан, Жорж, Цит. съч., с. 375.

¹⁵ Пантев, А., Глушков, Х., Мишев, Р. Цит. съч, с. 495-496.

точка, която предписва да бъдат допуснати австро-унгарски представители в разследването на атентата. Поводът е намерен и на 28 юли 1914 г. Австро-Унгария обявява война на Сърбия. В Русия императорът и правителството застават зад решение да се защити Сърбия и на 30 юли започва мобилизацията на руската армия. Последвалите събития довеждат до мащабни трансформации както в международните отношения, така и за Сърбия и Русия.

В разглеждания период мястото на Сърбия в руските външнополитически планове се променя, следвайки развитието на Източния въпрос в международните отношения. През XVIII век руското проникване в сръбските земи е свързано основно с културно-просветна подкрепа за сръбите и включване на населението във войните срещу Османската империя. Сръбските въстания дават възможност на руската дипломация да стане решаващ фактор на Балканите и засилват руските позиции при преговорите с Високата порта. Сръбите влизат дълготрайно във външнополитическата стратегия на Русия и с руска военнополитическа подкрепа се превръщат в субект на международните отношения.

След Кримската война руските позиции на Балканите са отслабени, но разположението на Сърбия в центъра на Балканския полуостров запазва високия интерес на руската дипломация към нея. Развитieto на панславянската идея поставя Белград начело на плановете за създаване на голяма славянска държава на Балканите, която би гарантирала силна руска позиция относно корабоплаването през Проливите и излаз към Средиземно море. Руско-сръбското сътрудничество придобива не само антиосманска насоченост, но и антиавстрийска. Империята на Хабсбургите се превръща в открит противник на Русия за влияние на Балканите, особено след обединението на Германия и създаването на Австро-Унгария. Голямата Източна криза от 1875-1878 г. връща Русия като водеща сила на полуострова. Все пак руската дипломация трябва да признае, че е невъзможно да се наложи над целия регион и след създаването на българската държава оставя правото на Австро-Унгария да има първостепенни позиции в западната част на Балканите. България измества Сърбия от мястото ѝ в руската външна политика, като последната е принудена да търси сближение с Виена, което почти граничи с протекторат.

Влошаването на българо-руските отношения и процесът на разделение на Европа на два враждуващи блока диктува и новото сближаване на Русия и Сърбия. Петербург започва да залага все повече на Белград като бариера пред австрийското проникване на полуострова. Сръбският национализъм прикрепя трайно Сърбия като съюзник на

Русия. Сръбските политици смятат Петербург за основен гарант на техните претенции, включващи български, османски и австро-унгарски територии. Подкрепата на руските дипломати относно Македония потвърждава приоритетното място на Сърбия във външната политика на Русия. Може да се каже, че в края на първото десетилетие на XIX век Сърбия се превръща в “острие” на руската балканска политика до такава степен, че Русия влиза в Първата световна война без да е достатъчно подготвена, с мотива за защита на своя балкански съюзник.